

Jaana Erkkilä

SIMONE WEIL JA IHMISEN VELVOLLISUUDET

Johdanto

Simone Weil (1909- 1943) oli ihminen, ajattelija, elämänfilosofiansa todeksi eläjä, jonka ehdottomuus herättää sekä ihailua että samantapaista kiusallista vaivaantuneisuutta kuin Jeesus Nasaretilaisen elämästä kertovat tarinat. Weil tekee itse kirjoituksissaan lukuisia viittauksia uuden testamentin teksteihin, joten käytän joitakin vaikka en aina juuri samoja rinnastuksia tässä kirjoituksessa.

Weilin filosofisen kiinnostuksen lähtökohta on Hankamäen (2006, 15) mukaan havainto, että mitä pitemmälle moraalien teorioissa on edetty, sitä kauemmaksi moraalien käytäntö näyttää etäännyneen kokemuksellisesta todellisuudesta, jota sen on ollut määrä selittää. Weil näki aikakautemme ja maanosamme moraalisen ongelman siinä, että ajatuksemme ja tekomme eivät tavoita toisiaan. Samaa teorian ja käytännön suhdetta ovat pohtineet myös uuden testamentin kirjoitusten laatijat mm. Jaakobin kirjeen kirjoittaja, joka kyselee, mitä hyötyä on kehottaa sisarta tai veljeä pitämään itsensä lämpimänä ja ravittuna, ellei auta häntä toteuttamaan näitä ihmiselle välttämättömiä fyysisiä tarpeita (Jaakob 2:15-16). Weil kirjoitti, että ihmisen iankaikkinen kohtalo määrää vain yhden velvollisuuden ja se on kunnioitus toista ihmistä kohtaan. Velvollisuus täytetään vain, jos kunnioitus ilmaistaan todellisella eikä kuvitteellisella tavalla. Se voi puolestaan tapahtua ainoastaan täyttämällä ihmisen maanpäälliset tarpeet (Weil 1949/2007, 11).

Simone Weil syntyi juutalaiseen perheeseen 3. helmikuuta 1909. Häntä voi luonnehtia uskonnolliseksi mystikoksi, joka tunsi kiinnostusta eri uskontojen ydintä kohtaan ja hän oli hyvin perehtynyt niin antiikin kuin kristinuskon ajatteluun, mutta hän ei koskaan liittynyt minkään uskontokunnan jäseneksi, vaikka olikin tiiviissä yhteydessä katoliseen kirkkoon. Weilin mukaan (2007, 259) kristinuskosta on tullut muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kansan hyväksikäyttäjien etuihin liittyvä tapa. Hän oli ihminen, joka ei mahtunut mihinkään kategoriaan ja hänestä tuli leimallisesti myös akateemisten piirien ulkopuolinen filosofi. Weil on kirjoittanut akateemisesta yhteisöstä seuraavaa: ”*Jokaisen eri alan tiedemiehet muodostavat kuin pienen kyläyhteisön ja ovat toinen toistensa ainut yleisö. Juorut kiertävät jatkuvasti, kaikki tuntevat toisensa ja tuntevat jokaista kohtaan joko sympatiaa tai antipatiaa. Sukupolvet ja kansallisuudet törmäävät toisiinsa, ja yksityiselämällä, politiikalla ja urakilpailulla on siellä suuri merkitys. Tiede on kaikkien muiden yleisen mielipiteen tuotteiden tavoin alisteinen muoti-ilmiöille.*” (2007, 270)

Weil erotettiin myös lukion filosofian opettajan tehtävästään. Syyksi sanottiin, että hän poikkesi virallisesta opetussuunnitelmasta, vaikka todelliseksi syyksi on arveltu hänen ärsyttäneen oppilaidensa porvarillisia vanhempia hakeutumalla tekemisiin eri kansankerrosten, myös työläisten kanssa. Hänen sosiaalista kenttäänsä voisi hyvin verrata historian Jeesuksen seurapiiriin: kanssakäyminen oli yhtäläistä niin oppineiden, uskonnollisten johtajien, poliitikkojen kuin tavallisten ihmisten ja myös yhteiskunnan halveksimien ja hyljeksimien kanssa. Molemmille ajattelijoille on yhteistä, että heidän ehdottomuutensa, yhteiskunnallinen epäsovinnaisuutensa ja oppien käytäntöön soveltamisen vaatimuksensa ovat tuntuneet epämukavilta niin aikalaisista kuin myöhempien aikojen ihmisistäkin. Weil puhuu meille suoraan omien kirjoitustensa kautta, Nasaretin vaeltava opettaja toisen, kolmannen ja ties monennenko suodattimen välityksellä.

Weil tutki työn filosofiaa työskentelemällä tehtaassa ja pitämällä tuosta ajasta tarkkaa päiväkirjaa, johon kirjasi havaintojaan ruumiillisen työn tylsistyttävästä vaikutuksesta ja näin hän pystyi analysoimaan ongelmia, jotka ovat vaivanneet koko modernia työelämää. Hän joutui myöntämään, etteivät tehdastyöläiset olleet järin kiinnostuneita kehittämään henkistä pääomaansa, vaan ponnistelut kohdistuivat lähinnä paremman aineellisen elintason saavuttamiseen. Sama ongelma koskee myös tämän päivän koulumaailmaa ja kasvatusajattelua. Opiskelun ja koulutuksen yhteydessä ei puhuta enää sivistyksestä ja henkisestä kasvusta. Sivistymättömyydestä, toisin ilmaistuna junttimaisuudesta, on tullut hyve, johon eräs suomalainen presidenttiehdokaskin liitti innokkaasti itsensä syksyn 2011 vaalikeskusteluissa. Weil harmitteli 1930-40 lukujen taitteessa länsimaisen kulttuurin unohtaneen Kreikan ja sitä myötä todellisen sivistyksen (2007, 59). Vuosi 2011 on eurooppalaisittain kulunut Kreikan tilaa pohdiskellen, mutta surkuhupaisasti tämäkin keskustelu koskee vain talouselämää ja sitä, miten kreikkalaiset saataisiin pitämään kukkaron nyörinsä tiukemmalla. Antiikin filosofeista ei ole lausuttu halaistua sanaa.

Sielun tarpeet

Weil kirjasi ihmissielun tarpeiden luettelon (2007, 8-47). Hän ajatteli, että ihmiseen on sisään rakennettu tarpeita, jotka liittyvät ihmisen pyrkimykseen hyvää kohti ja ellei näitä tarpeita voida tyydyttää, hyvän toteutuminen jää vaillinaiseksi tai jopa kokonaan puuttumaan. Olemme tottuneet pohtimaan tarpeitamme siltä kannalta, kuka henkilö tai mikä julkinen taho voisi tyydyttää meidän tarpeemme. Olemme hyvin tietoisia oikeuksistamme ja erityisesti taloudelliseen hyvinvointiin liittyvistä oikeuksista. Weil lähestyy ihmisen tarpeita toisesta näkökulmasta. Hän pohtii kysymystä, miten minä voin pitää huolen siitä, että lähimmäisteni ja ylipäänsä toisten ihmisten tarpeet tulisivat tyydytetyiksi. Asetelma on tavanomaiselle käänteinen: minun ei tule olla huolissani siitä, miten minua kohdellaan, vaan huolehtia siitä, miten itse kohtelen toisia. Samaa

asiaa on julistettu aiemminkin muodossa ” rakasta lähimmäistä niin kuin itseäsi tai kohdelkaa toisia, kuten toivoisitte heidän kohtelevan itseänne”.

Käyn seuraavaksi lyhyesti läpi Weilin luettelon sielun tarpeista ja pohdin niiden huomioimisen aiheuttamia seurauksia niin yksilötasolla kuin yleisestikin. Weilin sanoma on yksinkertainen ja suoraviivainen, eikä hän näe tarpeelliseksi pohtia rakkauden sanomansa yhteiskunnallisia vaikutuksia esimerkiksi taloudellisen kasvun näkökulmasta.

Järjestys kuten Weil (2007, 15-18) sen sielun tarpeena ymmärtää, on sellaisten sosiaalisten suhteiden kudelman, joka ei pakota ketään rikkomaan ehdottomia velvollisuuksiaan täyttääkseen toisia. Weilin mukaan ihmisen ainoa ehdoton velvollisuus on kunnioitus toisia kohtaan ja tähän liittyy kunnioituksen toteutuminen konkreettisesti muodossa, ei vain periaatteellisella tasolla. Henkilötasolla voimme pohtia, onko sosiaalisessa verkostossamme sellaisia suhteita, jotka vaativat meitä luopumaan kunnioituksesta toisia, tuntemattomia tai tuttuja kohtaan. Ovatko vaikkapa työelämään liittyvät sosiaaliset verkostoni sellaisia, että niiden ylläpito ja siten oman asemani turvaaminen edellyttää luopumista kunnioituksesta joitakin toisia kohtaan? Edellyttääkö jatkuvan talouskasvun ideologia kunnioituksen puutetta joitakin ihmisryhmiä kohtaan?

Vapaus sanan konkreettisesti merkityksessä ilmenee valinnan vapautena. Weilin (2007, 18-19) mukaan ne joilta puuttuu hyvää tahtoa tai jotka pysyvät lapsellisina, eivät ole koskaan vapaita missään yhteiskunnan tilassa. Weil yhdistää lapsellisuuden ja vapauden puutteen. Lapsi on kiinnostunut lähinnä omien tarpeidensa tyydytyksestä ja niin kauan kuin ajatuksemme askartelevat sen parissa, miten itsellemme on parasta, mitä olemme itse vailla, emme voi olla vapaita tekemään valintoja, jotka johtaisivat toisten hyvinvointiin mahdollisesti oman etumme kustannuksella. Tosin ihminen, joka Weilin ajattelun mukaan on vapaa, ei koe uhrautuvansa toisten puolesta, vaan toteuttavansa vain valinnan vapautta. Sama ajatus ilmaistaan Korinttolaiskirjeessä (13:11): ”Kun olin lapsi, puhuin kuin lapsi, ajattelin kuin lapsi, toimin kuin lapsi. Kun kasvoin aikuiseksi, tein lopun näistä lapsellisista tavoista.” Weilin mukaan vapauden edellytyksenä ovat hyvä tahto ja ihmisen aikuisuus henkisessä mielessä. Vapaus lähtee ihmisen sisältä, ei ulkoisista olosuhteista. Olemme vapaita valitsemaan hyvän.

Kuuliaisuus nähdään yleisesti tottelevaisuutena. Weilin (2007, 19-21) ajattelussa tottelevaisuuden pääasiallinen käyttövoima on kuitenkin suostuminen, ei rangaistuksen pelko tai palkinnon toivo. Kuuliaisuuden perusta on suostumus, eikä sitä voi ostaa. Yksi aikamme kasvatustieteiden kestoaiheita on lasten ja nuorten yltyvä tottelemattomuus. Koulut käyttävät ikiaikaisia rangaistuksia kuten jälki-istuntoa ja aina yhtä huonolla menestyksellä; samat oppilaat istuvat kerta toisensa jälkeen rangaistustaan, eivätkä paranna tapojaan. Miten voimme täyttää ihmisten kuuliaisuuden tarpeen? Koulumaailma keskittyy pohtimaan tottelevaisuutta järjestyshäiriönä, joka vaikeuttaa

opettajan työtä ja toisten oppilaiden työskentelyä. Miten kasvattaa lähimmäisessä halua suostua tottelemaan?

Vastuun tarve toteutuu, kun ihmisen täyttää tunne omasta hyödyllisyydestä tai jopa välttämättömyydestä. Weilin (2007, 21-22) mukaan meillä on tarve aloitteellisuuteen, ei vain toisten perässä kulkemiseen. Kasvatuksen maailmaan siirrettynä kyse on nykytermillä osallisuudesta. Jollakin tasolla niin kasvatuksen kuin nuorisotyön asiantuntijat ovat ymmärtäneet osallisuuden merkityksen, mikäli erilaiset hankkeet ja niin sanottu lasten ja nuorten kuuleminen heitä koskevissa asioissa voidaan tulkita vastuun antamiseksi. Toisaalta aikuiset toteuttavat omaa hyödyllisyyden tarvettaan yrityksellä kaapata kaikki lasten ja nuorten vapaa-aika ohjattujen toimintojen kontrolloimaksi, jolloin todellinen vastuu ja aloitteellisuus riistetään lapsilta.

Tasa-arvo toteutuu, kun jokaista ihmistä kunnioitetaan yhtä paljon. Tasa-arvon ajatellaan usein tarkoittavan sitä, että jokaisella on yhtäläiset mahdollisuudet kohota sosiaalisessa hierarkiassa. Weil (2007, 22-25) käyttää esimerkkiä, jossa rengin pojasta voi tulla ministeri. Weilin ajatus tasa-arvosta ei kuitenkaan rajoitu ajatukseen yhteiskunnallisesta noususta, vaan hänen mukaansa myös alaspäin suuntautuva liike yhteiskunnallisessa asemassa on osa tasa-arvoa. Ministerin pojasta täytyy voida tulla renki, ilman että se katsotaan epäonnistumiseksi tai arvon alenemiseksi. Weilin ajatus tasa-arvosta on varmasti tervetullut aikamme ihmisille, sillä elämme länsimaissa ensimmäistä aikakautta, jolloin lasten koulutustaso ja aikuiselämän materiaallinen elintaso on useiden kohdalla matalampi kuin heidän vanhempinsa. Akateemisesti koulutettujen vanhempien lapset valitsevat yliopiston sijaan ammattikoulun ja suuntautuvat ruumiilliseen työhön tai käsityöläisammatteihin. Monet nuoret jättäytyvät tietoisesti urakilpailun ulkopuolelle ja valitsevat elämänmuodon, joka heidän vanhempinsa näkökulmasta katsottuna saattaa vaikuttaa täydelliseltä epäonnistumiselta. Nuori ei välttämättä ajattele näin, vaan elää todeksi Weilin ajatusta tasa-arvosta, tosin yhtä tietämättömänä Kreikan sivistyksestä kuin tekniikan ja rahan perässä juoksijatkin.

Arvojärjestys näyttäytyy tarpeena hierarkiaan, ihmisten symboliseen arvoon. Weil (2007, 25) ajattelee, että ihmisen symbolinen arvo ilmenee jokaisen ihmisen velvollisuuksina kaltaisinaan kohtaan. Todellinen hierarkia Weilin mukaan mahdollistaa jokaisen asettumisen sille paikalle, jonka hän moraalisesti täyttää. Hierarkia ei siis perustu taloudelliseen hyväosaisuuteen tai ulkoisiin kunniamerkkeihin, rahalla ostettaviin titteleihin, vaan moraaliin perusteisiin. Moraalisiin perustein rakentuva hierarkia koulumaailmassa edellyttää esimerkiksi opettajan suostumista olemaan ihmisen mallina oppilailleen. Viimeaikainen keskustelu opettajan kadotetusta auktoriteetista liittyy mielestäni juuri arvojärjestyksen katoamiseen Weilin tarkoittamalla tavalla. Opettajat kapinoivat avoimesti kansankynttilän rooliaan vastaan ja haluavat profiloitua nimenomaan substanssialueen asiantuntijoina, opettajina, eivätkä

halua toimia kasvattajina, ihmisen mallista puhumattakaan. Kasvattajan osa halutaan rajata vanhempien vastuulle, mutta toisaalta opettajat haluaisivat määritellä, miten ja millaiseen arvopohjaan nojautuen vanhemmat kasvattavat lapsiaan. Tiedon mekaanisen siirtämisen opettajalta oppilaalle kuvitellaan olevan riittävä peruste arvohierarkian toteutumiselle. Jos ajatellaan Weilin tavoin opettajan asettuvan sille paikalle, jonka hän moraalisesti täyttää, voi käydä hyvinkin, että hän on kaukana oppilaidensa alapuolella.

Kunnia on yksi sielun tarpeista. Weilin (2007, 26-27) mukaan kaikki sorto luo kunniantarpeen nälänhätää. Hän kirjoittaa kollektiivisesta kunniantunnon nälänhädestä, joka syntyy tavastamme kertoa omista sankareistamme ja jättää toisten ihmisryhmien sankarit vaille kertomuksia. Weilin mukaan kunnian menettämisen äärimmäistä astetta edustaa kokonaisten ihmisryhmien huomiotta jättäminen. Tässä yhteydessä hän viittaa erityisesti erilaisiin marginaaliryhmiin, kuten maahanmuuttajiin.

Rangaistus suo mahdollisuuden ihmiselle palata ikuisten velvollisuuksien verkoston sisäpuolelle, mikäli ihminen itse myöntyy rangaistukseen; muussa tapauksessa hän voi palata vain osittain (2007, 27-29). Weil katsoo, että rangaistusasteikon pitäisi koventua, mitä korkeammalle yhteiskunnallisessa hierarkiassa mennään. Hän on huolissaan, että rangaistukset lievenevät ja jopa kokonaan häviävät, kun kyseessä on niin sanottu merkittävässä asemassa oleva ihminen. Rangaistuksella on merkitystä puhdistavana kokemuksena ihmiselle vain silloin, kun hän itse suostuu rangaistavaksi.

Mielipiteen vapaus: Weil (2007, 29-40) pohtii mielipiteen vapautta pitkään ja perusteellisesti. Hän jakaa ihmisen ymmärryksen harjoittamisen kolmeen eri tapaan. Ihmisen järki voi olla palvelija, se voi olla tuhoaja tai sitten se voi työskennellä yksin ja irrallaan kaikesta, jolloin se on täysin vapaa ja riippumaton. Weil uskoo ehdottomaan julkaisuvapauteen, kun kyseessä on ideoiden ja ajatusten koettelu pohdinnan kautta. Hänen mielestään olisi voitava panna näytteille kaikki huonojen asioiden puolustuspuheet. Weilin mukaan olisi hyvää ja terveellistä, että huonoja asioita puolustettaisiin julkisesti ja olisi yleisesti tunnettua, että puolustuksen päämääränä ei olisi määritellä kirjoittajan asennetta maailman ongelmiin, vaan osallistua ennakkotutkimuksen tavoin jokaisen ongelman perusajatuksen täydelliseen ja virheettömään luettelointiin. Weil tekee selkeän eron sellaisiin julkaisuihin, jotka ilmaisevat mielipidettä ja pyrkivät vaikuttamaan mielipiteeseen. On eri asia kirjoittaa rasmin puolustuspuhe, kun tarkoituksena on koetella ideologian kestävyyttä kuin tosissaan väittää, että jokin ihmistyhmiä sellaisenaan on toista arvokkaampi tai heikompi.

Weil tuo esille, että ilmaisun vapaus on ymmärryksen tarve ja ymmärrys on puolestaan yksittäiseen yksilöön liittyvä asia. Ei ole olemassa kollektiivista ymmärtämistä; niinpä mikään ryhmittymä ei voi oikeutetusti vaatia ilmaisun vapautta, koska mikään ryhmittymä ei lainkaan tarvitse sitä. Hänen mukaansa yksittäisellä toimittajalla voi olla

ilmaisun vapaus, mutta lehdellä ei, koska lehti ei voi muodostaa mielipidettä. Mielipide on aina yksilön ilmaisua.

Ainoa vaihtoehto mielipiteen vapaudelle Weilin mukaan on julkinen elämä ilman puolueita. Vallankumouksen (1789) ajan ihmiselle olisi ollut kauhistus ajatella, että kansan edustaja voisi luopua arvokkuudestaan niin, että hänestä tulisi jonkin puolueen tottelevainen jäsen. Weil kirjoittaa yksiselitteisesti, että demokratia on kuollut siellä, missä on poliittisia puolueita. Puolueiden rinnalla toinen mielipiteen vapauden rajoittaja on rahaan liittyvä pakkomielle, joka aina aiheuttaa eräänlaisen moraalin kuoleman. Mielipiteen vapautta ei ole siellä, missä ihminen ajattelee ensisijaisesti taloudellisia etujaan.

Turvallisuus: Oikeudenmukaisen ihmisen täytyy voida sanoa kuollessaan: *En ole aiheuttanut pelkoa kenellekään*. Weilin mukaan jatkuva pelko on sielun puolittaista halvaantumista. (2007, 40). Hän lähestyy kysymystä nimenomaan ajatuksesta, miten yksilö voi turvata toisten tarpeen turvallisuuden tunteeseen.

Riskit: Weilin mukaan ihminen tarvitsee riskejä ja niiden puuttuminen luo tylsistyneisyyden tilan, joka halvaannuttaa toisella tapaa kuin pelko, mutta miltei yhtä paljon. Riskien puute heikentää rohkeutta ja jopa puuduttaa sielun ja jättää tämän mahdollisesti ilman mitään sisäistä suojaa pelkoa vastaan. (2007, 40-41) Meillä länsimaissa jokapäiväiseen elämään liittyvät välittömät riskit, kuten äkillisen kuoleman todennäköisyys, ovat lähes hävinneet ja sitä mukaa erilaisten äärikokemusten hakeminen vapaa-ajan kautta on lisääntynyt. Kun länsimaista rauhallista elämää elävän keskiverto ihminen ei enää tarvitse pelätä kynnyksellä vaanivaa vihollista tai elintarvikkeiden loppumista kaupan hyllyiltä, hyppäämme naru nilkkaan sidottuna lentokoneesta tai helikopterista. Eikö riskin tunnetta elämään voisi saada jollakin vähemmän dramaattisella keinolla?

Yksityisomaisuus ja yhteisomistus ovat molemmat Weilin mukaan (2007, 41-43) eräänlaisia mielentiloja. Omistaminen voi olla todellista myös juridisesti, mutta yhtä lailla ihminen voi alkaa pitää omanaan jotakin sellaista, jonka parissa on viettänyt aikaa joko työssä tai vapaa-ajalla. Weilin mukaan olisi toivottavaa, että ihminen voisi omistaa asuntonsa ja mahdollisuuksien mukaan myös työvälinsä. Voisi ajatella, että juuri omistaminen sielun tarpeena teki kommunismista mahdottoman. Ajatus kaikkien yhteisestä omaisuudesta on kaunis, mutta vastoin ihmisen sisään rakennettua perustavaa tarvetta.

Totuus : Weilin mukaan (2007, 43-47) koulutuksen tulisi olla ennen kaikkea henkistä ja vasta sitten älyllistä; ihmisen tulisi tottua rakastamaan totuutta. Kirjoittaessaan totuudesta Weil suorastaan kiihtyy, kun pohtii painetun sanan vastuuta totuuden julistamisessa. Hän vaatii tilille niin kirjailijoita kuin toimittajiaakin, jotka julkaisevat tietoisesti vääriin tietoihin perustuvia tai harhaan johtavia kirjoituksia. Weil olisi valmis

lähettämään väärää tietoa levittävät toimittajat ja kirjailijat vankilaan, eikä vilpittömässä uskossa levitetty väärä tieto ole yhtään sen anteeksiannettavampaa kuin tahallinen valehtelu. Weil vertaa junan vaihteista vastaavan työläisen virhettä kirjoittavan ihmisen virheisiin: vilpittömässä uskossa tehty virhe tuskin pelastaa vaihdemiestä tuomiolta, jos uhreja on syntynyt.

Juurten irtirepeytyminen, este totuuden rakastamiselle

Weil ajatteli, että raha tuhoaa juuria kaikkialla, minne se ikinä tunkeutuukaan ja voitonhimo korvaa kaikki muuta kannustimet. Se voittaa leikiten muut yllykkeet, koska se vaatii huomiokyvyltä niin paljon pienempiä ponnistuksia. Mikään ei ole niin yksinkertaista ja selkeää kuin numero. (2007, 51-52)

Ihmisen juurten irtirepijä on koulutus sellaisena kuin se tänä päivänä ymmärretään. Kreikka on unohdettu ja siitä on tuloksena sivistys, joka on kehittynyt erittäin rajatuissa puitteissa, erillään maailmasta, suljetussa ilmapiirissä. Se on erittäin keskittynyt tekniikkaan ja saa siltä myös paljon vaikutteita. Sitä leimaa käytännöllisyys, se on sirpaloitunut erikoisaloihin, eikä sillä ole mitään yhteyttä tämän maailmankaikkeuden kanssa sen paremmin kuin tuonpuoleisenkaan (2007, 53).

Weil kutsuu massojen opetuksesi sitä, että suoritetaan toimenpide nimeltään yleistajuistaminen ja sullotaan jäännös onnettomien oppia toivovien muistiin niin kuin emolintu antaa ruokaa poikasilleen nokastaan. Paulo Freire (2005) kutsui vastaavaa menetelmää tallettavaksi kasvatukseksi.

Simone Weil kirjoittaa hyvän ja totuuden rakastamisen merkityksestä. Hänen mukaansa este totuuden rakastamiselle nousee sanojen, ajatusten ja tekojen ristiriidasta. Hän kirjoittaa pahuudesta ja julmuudesta, jotka ovat aivan yhtä todellisia ja kauheita tänä päivänä kuin aikojen alussa. Julmuuden merkitystä ei voi selittää pois sillä, että joidenkin ihmisten, niin yksilöiden kuin ihmisryhmien olisi tottumuksen kautta helpompi kestää kärsimystä kuin joidenkin toisten (2007, 239). Weil pohtii rangaistuksen puhdistavaa merkitystä, mutta hän ei tarkoita rangaistuksella mitään sen kaltaista, mitä Roald Dahl kuvaa omaelämäkerrallisissa muistelmissaan kouluvuosiltaan.

”The sense of loneliness was overwhelming, the silence as deep as death, and the only sounds where the ones I made myself...I had a queer feeling that the whole wood was listening with me, the trees and the bushes, the little animals hiding in the undergrowth and the birds roosting in the branches. All were listening. Even the silence was listening. Silence was listening to silence.” (2011, 63)

Dahl kertoo lapsuusmuistoissaan julmista pieksäjaisistä, joissa rehtori piiskaa oppilaan paljaan takapuolen verille ja saarnaa samanaikaisesti tuomiota pahoinpitelyn kohteena olevan oppilaan syntien johdosta. Rangaistuskeinot olivat mielipuolisen ankarat ja vaikka Dahlin koulu aika osui 1900-luvun alkupuoliskolle, kuvat Michel Foucaultin (1980) kertomuksista 1700-luvun poikakoulusta nousevat mieleen. Kirkkojen ylläpitämät koulut ovat kunnostautuneet fyysisen ja henkisen kivun tuottajina hämmästyttävällä sitkeydellä ja voimalla, kun ajattelee kirkon periaatteellisen ytimen, armon ja rakkauden käsitteiden ylläpitävän kulisseeja julmuuden teatterille.

Weil (2007, 244) näkee, että kaikessa lapsille annetussa opetuksessa ylenkatsotaan hyvää, ja kasvaessaan aikuisiksi he löytävät mielelleen tarjotusta ravinnosta vain vahvistusta halveksinnalleen. Hänen mukaansa niin lasten kuin aikuisten ihailun kohteeksi tarjotaan kaikilla alueilla vain lahjakkuutta. Ilmenee lahjakkuus missä muodossa tahansa, se ajaa aina hyveiden edelle. Mitä muuta tästä voisi päätellä kuin että hyve on ominaista keskinkertaisuudelle? Itse hyve sanakin koetaan naurettavana, vaikka ennen se oli ladattu täyteen merkitystä ja siinä oli samaa painoarvoa kuin hyvyydellä.

Lapsi kuulee historiantunneilla ylistettävän julmuutta ja kunnianhimoa, kirjallisuuden tunneilla itsekkyyttä, ylpeyttä, turhamaisuutta ja hinkua pitää meteliä itsestään. Eri tieteiden tunneilla hän puolestaan tutkii kaikkia niitä keksintöjä, jotka ovat mullistaneeet ihmisten elämän ottamatta huomioon keksimistapaa ja mullistuksen vaikutuksia. Mitä tekemistä hyvyydellä ja totuudella on tällaisessa koulussa?

2000-luvun kasvatusta on leimannut loputon puhe yrittäjyyskasvatuksesta. Aina välillä joku yrittää selittää, ettei kyse ole itse asiassa rahasta, vaan ihmisen sisäisen yrittäjyyden löytymisestä, asioiden hyvin tekemisestä. Kasvatuskeskustelu keskittyy suurelta osin kustannustehokkuuteen: oppiva, eteenpäin pyrkivä lapsi on yhteiskunnalle tuottava sijoitus, hänestä ei tule kuluerää, vaan hän saattaa kehittyä vanhempiaan tehokkaammaksi rahantekokoneeksi. Weilin mukaan kasvatuksen tärkein tavoite on motivaation herättäminen. Hän vertaa ihmistä koneeseen, jota turhaan yritetään saada käyntiin polkemalla kaasua, kun tankki on tyhjä, polttoainetta ei ole. Weilin toivoma motivaation herääminen ei kuitenkaan suuntaudu aineellisen hyvän lisäämiseen, vaan ihmisen kehittymiseen totuuden etsimisen tiellä. Weil puhuu koulusta viimeisten vuosisatojen aikana, ei siis vain oman aikansa koulun arvoista ja hänen mukaansa koulu keskittyy vain tiedon jakamiseen, eikä se voi olla riittävä motivaatio oppilaalle opiskella. Ihmisen sisäinen maailma ei kasva siitä, tietääkö hän mikä on Brasilian pääkaupunki vai eikö tiedä. Tiedot sinänsä eivät ole halun kohteita, vaan totuuden löytäminen. Jonkin kaukaisen maan pääkaupungin nimen tietäminen ei vie ihmistä millään tavalla lähemmäksi totuutta. (2007, 264-265)

Nuorison niin sanottua syrjäytymistä pidetään yhtenä aikamme suurimmista ongelmista. Kasvatuksen ammattilaiset kehittelevät jatkuvasti uusia hankkeita, joilla työtön ja koulutusta vailla oleva nuori yritetään saada osaksi systeemiä. Yhä useammat nuoret

jättäytyvät kaikkien yhteiskunnan tarjoamien tukitoimien ulkopuolelle, eikä edes taloudellinen toimeentulo riitä motiiviksi osallistua erilaisiin työpajoihin ja harjoitusjaksoihin. Lukuisat nuoret kieltäytyvät liittymästä joukkoon, jonka on velvollisuudentuntoisesti noudatettava tietynlaista päivärutiinia ja osallistuttava koulutukseen, joka ei johda työelämään. Hämmästyttävän moni luopuu työmarkkinatuesta ja erilaisista taloudellisista houkuttimista ja valitsee ulkopuolelle jättäytymisen. Raha ei lopultakaan riitä motiiviksi ja voimme kysyä, minkä ulkopuolelle nämä nuoret itse asiassa jättäytyvät. Onko loppujen lopuksi väärin jättäytyä kulutusyhteiskunnan ulkopuolelle? Viekö mihin tahansa toimintaan osallistuminen meitä lähemmäksi totuutta?

Weil väittää, että kulttuurimme on sairas siitä, ettei se tiedä, minkä paikan se antaisi fyysiselle työlle ja sen tekijöille (2007, 314). Weil toistaa useaan kertaan, että työ tekee väkivaltaa ihmiselle. Hän kirjoittaa toisaalta ihmisen velvollisuuksista, joihin työ kuuluu, mutta toisaalta korostaa työn kärsimystä tuottavasta olemuksesta niin kauan kuin ihminen kokee työn pakoksi. Työn luonne muuttuu vasta silloin, kun ihminen suostuu työhön ilman kapinaa. Hän vertaa työhön suostumista ja kuolemaan suostumista. Työn väkivaltaisuus ilmenee siinä, että se alistaa ihmisen ajalle; ajan hidaskuluminen työpäivän aikana painaa ihmistä sietämättömän paljon. Weil sanoo, että työtä tekevä on ehdottoman materian tavoin alistettu hetkestä seuraavaan kulkevalle ajalle. Weilin mukaan työn tekeminen on oman itsensä, sielunsa ja ruumiinsa panemista elottoman materian kiertokulkuun. Ajatus kuulostaa hälyttävän tutulta perustelulta monen nuoren suusta, kun aikuinen tivaa syytä työhaluttomuuteen.

Ainoa tapa elää todesti ja totuutta etsien Weilin mukaan on myöntyminen niin työhön kuin kuolemaankin. Työ olisi nähtävä henkisenä keskuksena, ei aineellisen olemassaolon turvaajana. Olemme tottuneet markkinoimaan nuorisolle koulutusta väylänä toteuttaa unelmia ja aikamme unelmat ovat vahvasti kytkeytyneet aineelliseen hyvinvointiin. Miten juurruttaa ajatus unelmasta henkisenä elämästä, jossa työhön myönnyttään samalla tavoin kuin kuolemaan? Mitä sanoisi maan hallitus, jos koululaitos alkaisi kampanjoida henkisen elämän puolesta ja kertoisi oppilaille, että uudet tekniset vimpaimet ovat turhia, älä osta uutta kännykkää, älä turhaan matkusta lomakeskuksiin, lopeta roskaruokailu, hylkää kuntosalit ja kävele vaikka kaduilla, venyttele talojen seinustoilla ja kaiteilla, jätä lämmitetyt jalkapallohallit tyhjiksi talviaikaan, unohda jääkiekko kesällä? Romahtaisiko Suomen luottoluokitus, kun kulutus laskisi? Ihminen joka keskittyy henkiseen kasvuun, ei ehdi kuluttaa aineellista hyvää kovinkaan paljon. Miten tosissaan ovat kaikki kasvatuksen asiantuntijat, jotka ilmaisevat huolensa lasten kulutuskeskeisyydestä ja tarpeesta päteä perheen varallisuudella kavereidensa kesken?

Weilin mukaan keskeinen kysymys kasvatuksessa on, kuinka me opetamme lapsemme ihaillemaan hyvää? Miten puhua totuuden etsimisestä ja Jumalasta, ilman että se

kuulostaa naiviilta, tekopyhältä ja banaalilta. Miten puhua aikamme ihmiselle hänen velvollisuuksistaan, kun hän on tottunut tiedostamaan vain oikeutensa?

Tuomaan evankeliumissa Jeesuksen suuhun on pantu sanat: ”Etsikää ja vaeltakaa lakkaamatta. Tulkaa ohikulkijoiksi.” Yhteiskunta nojaa pysähtyneisyyden tukipilareihin, ohikulkijat ovat vaarallisia.

Kirjallisuus:

Michel Foucault, 1980. Tarkkailla ja rangaista. Otava. Helsinki.

Paulo Freire, 2005. Sorrettujen pedagogiikka. Vastapaino. Tampere.

Jukka Hankamäki, 2006. Rakkauden lähettiläs. Like.

Donald Sturrock, 2011. Storyteller, The Life of Roald Dahl. Harper Press. London.

Simone Weil, 1949/2007. Juurtuminen, alkusoitto ihmisvelvollisuuksien julistamiselle. Eurooppalaisen filosofian seura ry, Tampere.

Simone Weil, 1957. Painovoima ja armo. Tammi.

Uusi Testamentti. XII yleisen kirkolliskokouksen vuonna 1938 käytäntöön ottama suomennos.